

Kırsal Dönüşüm, Kadın Emeği ve Toplumsal Yeniden Üretim¹

Burcu SAKA²

ORCID: 0000-0001-6830-7701

Öz

Bu çalışma, Çanakkale/Ayvacık'taki Gülpınar ve Yukarıköy köylerinde kırsal dönüşümün emek, bakım ve gündelik yaşam üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Toplumsal yeniden üretim literatürü ve Cindi Katz'ın topografya kavramından hareketle çalışma, metalaşma, borçluluk, finansallaşma ve müştereklerin çözülmesi gibi benzer makro düzeydeki süreçlerin komşu köylerde farklı toplumsal yeniden üretim örüntüleri yarattığını ileri sürmektedir. Araştırma, derinlemesine görüşmeler, katılımcı gözlem ve saha notlarına dayanan niteliksel alan çalışmasına dayanmaktadır.

Bulgular, Gülpınar'da piyasa ilişkilerine erken entegrasyon, turizmin gelişmesi ve nüfusun yaşlanmasının kırdan kopuşu hızlandığını; kadın emeğinin ise pansiyon işletmeciliği, yemek hazırlama, temizlik, yaşlı ve çocuk bakımı gibi büyük ölçüde ücretsiz bakım emeğine yöneldiğini göstermektedir. Buna karşılık Yukarıköy'de piyasa ilişkilerine geç entegrasyon, 2017 depremi sonrası konut politikaları, finansallaşma ve müşterek alanların kaybı, hayvancılığa ve halı dokumaya dayalı geçim kaynaklarını zayıflatmış ve kadınların işçileşme süreçlerini hızlandırmıştır. Sonuç olarak Yukarıköy giderek barınma alanına dönüşmüş, tarımsal üretim ve gelir elde etme faaliyetleri köy dışına taşınmıştır.

Makale, kırsal dönüşümün tek biçimli bir süreç olmadığını; komşu köylerde dahi emek örgütlenmesinin ve toplumsal yeniden üretimin farklı örüntüler ortaya çıkardığını savunmaktadır. Bu farklılıklara rağmen kadın emeği gündelik yaşamın sürdürülmesinde merkezi önemini korumakta; hem hanelerin yeniden üretiminin hem de kırsal yaşamın sürdürülebilirliğinin temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

1 Bu makalede kullanılan saha verileri Elif Uyar ile birlikte yürütülen araştırma kapsamında elde edilmiştir. Bu araştırmaların Yukarıköy ayağı Şirin Tekeli Araştırma Ödülü (SU Gender) tarafından desteklenmiştir. Aynı araştırma sürecinin farklı boyutları iki ayrı çalışmada ele alınmıştır (Saka ve Uyar, 2023; Uyar ve Saka, 2024). Bu makale ise kırsal dönüşümün mekânsal olarak farklılaşan toplumsal yeniden üretim örüntülerini Gülpınar ve Yukarıköy köylerinin karşılaştırılması üzerinden tartışmaktadır.

2. Arş. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, burcusaka@comu.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Kırsal dönüşüm, toplumsal yeniden üretim, kadın emeği, bakım emeği, Ayvacık

Rural Transformation, Women's Labour and Social Reproduction

Abstract

This study comparatively examines the effects of rural transformation on labor, care, and everyday life in the villages of Gülpınar and Yukarıköy in Ayvacık, Çanakkale. Drawing on the literature on social reproduction and Cindi Katz's concept of topography, the study argues that similar macro-level processes—such as commodification, indebtedness, financialization, and the erosion of commons—produce different social reproduction patterns in neighboring villages. The research is based on qualitative fieldwork conducted through in-depth interviews, participant observation, and field notes.

The findings demonstrate that in Gülpınar, early integration into market relations, the expansion of tourism, and an aging population have accelerated detachment from agrarian life, while women's labor has increasingly shifted toward largely unpaid care work, including guesthouse management, cooking, cleaning, and childcare and eldercare. In contrast, in Yukarıköy, late market integration, post-2017 earthquake housing policies, financialization, and the loss of common lands have undermined livestock-based livelihoods and accelerated the proletarianization of women in agricultural labor. As a result, Yukarıköy has increasingly become a place of residence, while agricultural production and income generation are carried out outside the village.

The article argues that rural transformation is not a uniform process; even neighboring villages generate distinct patterns of labour organization and social reproduction. Despite these differences, women's labour remains central to sustaining everyday life, constituting a key foundation for both the reproduction of households and the sustainability of rural life.

Keywords: Rural transformation, social reproduction, women's labour, care, Ayvacık.

Giriş

Türkiye kırsalında son yıllarda hızlanan neoliberal dönüşüm süreçleri tarımsal üretim ilişkileri ile yaşamın gündelik olarak yeniden üretildiği koşulları dönüştürmektedir. Tarımın giderek daha fazla piyasa ilişkilerine bağımlı hale gelmesi, müşterek alanların daralması, finansallaşma ve borçlanma, enerji ve turizm yatırımlarının genişlemesi gibi süreçler, kırsal yaşamın örgütlenmesini yeniden şekillendirmektedir. Bu dönüşüm, tarımsal üretimin nasıl örgütlendiğinin yanı sıra yaşamı sürdürmek için gerekli emek, bakım ve geçim faaliyetlerinin kimler tarafından, hangi koşullarda ve hangi kaynaklara dayanarak gerçekleştirildiğine ilişkin soruları da gündeme getirmektedir. Bu nedenle kırsal dönüşümü anlamak

üretim süreçleri kadar toplumsal yeniden üretim süreçlerine de odaklanmayı gerektirmektedir.

Bu çalışma, Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinde yer alan Gülpınar ve Yukarıköy köylerini karşılaştırarak, kırsal dönüşüm süreçlerinin kadın emeği, bakım ilişkileri ve geçim faaliyetleri üzerinden nasıl farklı toplumsal yeniden üretim örüntüleri yarattığını incelemektedir. Her iki köy de tarımsal dönüşüm, kırsal alanların yeni yatırımlara açılması gibi benzer makro süreçlerden etkilenmektedir. Buna karşın bu süreçler, kadın emeğinin kullanımı, bakım faaliyetlerinin örgütlenişi ve geçim stratejileri açısından farklı sonuçlar üretmektedir. Çalışmanın temel argümanı, kırsal dönüşümün etkilerinin yalnızca tarımsal üretimdeki değişimlere bakılarak anlaşılamayacağı bu etkilerin toplumsal yeniden üretimin nasıl örgütlendiği üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğidir. Toplumsal yeniden üretim yaklaşımı, insanların gündelik yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan emek faaliyetlerini analizin merkezine alarak bu farklılaşmaları görünür kılmaya imkân sağlamaktadır. Ayrıca toplumsal yeniden üretim yaklaşımı, kırsal alanların enerji projelerine açılması, toprağın gayrimenkule dönüşmesi gibi süreçlerin, insanların kendilerini, içinde yaşadıkları doğayı ve kırsal topluluğu nasıl yeniden ürettikleri üzerindeki etkilerini tartışmaya olanak sağlamaktadır.

Çalışma, Elif Uyar ile birlikte 2019-2023 yılları arasında Ayvacık kırsalında yürüttüğümüz saha araştırmalarına dayanmaktadır.³ Derinlemesine görüşmeler, katılımcı gözlem ve saha notlarından yararlanılan araştırma, kadın emeği ve geçim stratejilerindeki dönüşümü karşılaştırmalı bir perspektifle incelemektedir. Karşılaştırma, aynı bölgesel dönüşüm dinamiklerinin farklı tarihsel ve mekânsal koşullarda kadın emeğinin farklı biçimlerde seferber edildiği, farklı toplumsal yeniden üretim örüntüleri yarattığını göstermektedir.

Bu çerçevede çalışma ilk olarak toplumsal yeniden üretim ve kırsal dönüşüm arasındaki ilişkiyi tartışan kavramsal çerçeveyi sunmaktadır. Ardından Türkiye'de tarımsal dönüşümün temel dinamikleri ele alınmaktadır. Sonraki bölümde Gülpınar ve Yukarıköy'ün tarihsel, ekonomik ve mekânsal özellikleri karşılaştırmalı olarak incelenmekte, son bölümde ise kadın emeği, mekânsal değişim ve borçlanma üzerinden yaşamı sürdürmeye dönük faaliyetlerin iki köyde nasıl farklı biçimlerde örgütlendiği tartışılmaktadır.

Kırsal Dönüşüm ve Toplumsal Yeniden Üretim

Tarımda meta ilişkilerinin derinleşmesi küçük ölçekli tarımı iki temel düzlemde dönüştürmektedir. İlk olarak, geçimlik üretimin giderek metalaşmasıyla küçük üreticiler daha güçlü bir biçimde piyasa mekanizmalarına eklemlenmekte, böylece geçimlik köylü üretiminden meta üretimine doğru bir dönüşüm yaşanmaktadır. İkinci olarak ise bu süreç, küçük üreticiler arasında sınıfsal farklılaş-

3. 2019-2023 yılları arasında gerçekleştirdiğimiz saha araştırması için Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Eğitim bilimleri Etik Kurulu'ndan 02.07.2019 tarih ve 2019/43 sayılı karar doğrultusunda etik kurul izni alınmıştır.

mayı derinleştirerek bir yanda kapitalist çiftçiler bir yanda ücretli işçilerin olduğu bir yapıya yol açmaktadır (Bernstein, 2000; Ecevit, 1999). Neoliberal dönemde küresel ölçekte hız kazanan mülksüzleşme, yerinden edilme ve müştereklerin kaybı, kırsal hanelerin geçim araçlarına erişimini giderek daha fazla piyasa ilişkilerine bağımlı hale getirmiştir. Bu durum yeniden üretim koşullarını zayıflatmış (Naidu ve Ossome, 2016), emek gücünün piyasa zorunlulukları altında eksik yeniden üretimini derinleştirmiştir (Araghi, 2009: 126).

Toplumsal yeniden üretim literatürü, bu dönüşümlerin yalnızca gelir kaynakları üzerinden değil insani ihtiyaçların nasıl organize edildiği ile ilişkili olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Gill ve Bakker, 2003). Toplumsal yeniden üretim kabaca (a) insan türünün nesilsel üretimi (b) emek gücünün yeniden üretimi (c) insan bakım ve ihtiyaçlarının nasıl tedarik edildiğiyle ilişkilidir (Gill ve Bakker, 2003). Sıklıkla referans verilen çalışmalarında Laslett ve Brenner'a (1989) göre feministler,

Toplumsal yeniden üretim kavramını yaşamı günlük olarak ve nesilden nesile sürdürmeyle doğrudan ilişkili eylem, tutum, davranış, duygu, sorumluluk ve ilişkiler bütünü olarak kullanırlar. Toplumsal yeniden üretim giyinme, barınma, gıdanın tüketime hazır hale getirilmesi, çocukların bakımının ve sosyalleşmesinin sağlanması, hasta ve yaşlıların bakımı ve cinselliğin sosyal düzenlemesi konularını içerir (s. 383).

Feminist literatürde başlangıçta ağırlıklı olarak karşılığı ödenmemiş ev-içi emek odağından tartışılan ve zihinsel, fiziksel ve duygusal işleri kapsayan toplumsal yeniden üretim kavramı 2008 finansal krizinin ardından, bu kez doğanın metalaştırılması, güvencesizliğin yaygınlaşması, borçlanmanın artması, bakım ilişkilerinin yeni bir uluslararası zincir yoluyla tedarik edilmesi gibi daha geniş bir kapsamla yeniden canlandı.

Çalışmalar çoğunlukla kentsel alanlara odaklansa da (Mezzadri vd., 2022), son yıllarda kırsal alanlarda toplumsal yeniden üretim, borçlanmanın yaygınlaşması, müştereklerin çözülmesi ve ekolojik tahribatın derinleşmesi bağlamında yeniden tartışılmaya başlamıştır (Çelik, 2023; Federici, 2014; Jenkins, 2017; Naidu ve Ossome, 2016). Bu çalışmalar, kırsal dönüşümün yaşamı sürdürmeye dönük faaliyetlerin nasıl örgütlendiğini de dönüştürdüğünü göstermektedir. Kadınların toprak mülkiyetine erişimde karşılaştıkları eşitsizlikler, mirastan dışlanmaları ya da mülkiyet haklarından feragat etmeleri (bkz. Karaçimen vd., 2025; Ulukan ve Ulukan, 2022), kırsal dönüşüm süreçlerinin kadınlar ve erkekler tarafından farklı deneyimlenmesine yol açmaktadır (Ecevit, 1994; Kabeer, 2016; Lupo ve Dedeoğlu, 2026; Razavi, 2003; Sajadian, 2024). Benzer biçimde kırsal hanelerin hayatta kalma stratejileri çoğu zaman ücretli ve ücretsiz emeğin farklı bileşimlerine dayanmakta (Ertürk, 1998; Özuğurlu, 2011), kadınların bakım emeği ve ücretsiz çalışmaları bu stratejilerin önemli bir bileşeni olarak varlığını sürdürmektedir. Bu

nedenle kırsal dönüşümün etkilerini anlamak, toplumsal yeniden üretimin hangi emek biçimlerine dayanarak sürdürüldüğünü ve kadın emeğinin bu süreçlerde nasıl seferber edildiğini incelemeyi gerektirmektedir.

Son dönem çalışmalar, bu yeniden örgütlenme sürecinde finansallaşma ve borç ilişkilerinin giderek daha merkezi hale geldiğine işaret etmektedir. Müşterek alanların çözülmesi, kamusal hizmetlerin gerilemesi ve geçim araçlarına erişimin zorlaşması, hanelerin yaşamı sürdürmeye dönük faaliyetlerini giderek daha fazla kredi ve borç ilişkileri aracılığıyla örgütlemelerine yol açmaktadır (Caffentzis, 2015; Federici, 2014).

Finansallaşma ve borç ilişkileri yaşamı sürdürmeye dönük faaliyetleri giderek gelecekteki yükümlülöklere daha fazla bağlarken, bu faaliyetler yine de belirli yerelliklerde, bakım ağları ve toplumsal ilişkiler içinde sürdürölmek zorundadır. Katz'ın (2001a; 2001b) vurguladığı gibi sermaye ve üretim süreçleri hareketli hale gelirken toplumsal yeniden üretimin önemli bir bölümü, bakımın uluslararasılaşmasına rağmen, yerel ilişkilere ve mekânlara bağlı kalmaktadır. Bu nedenle kırsal dönüşümün etkileri yalnızca piyasa ilişkilerinin yaygınlaşması üzerinden değil, finansallaşma, bakım ilişkileri ve yerel toplumsal yapıların birbirleriyle nasıl eklendiği üzerinden de anlaşılabilir.

Benzer yapısal dönüşömlerin farklı yerlerde çeşitli sonuçlar üretmesi, bu süreçlerin ortaya çıktığı tarihsel bağlamın dikkate alınmasını gerektirmektedir. Gülpınar ve Yukarıköy örneklerini tartışmadan önce, bu iki köyün de parçası olduğu daha geniş tarımsal dönüşüm sürecine bakmak yararlı olacaktır. Bu nedenle aşağıdaki bölüm, araştırmanın odaklandığı yerel farklılaşmaları mümkün kılan daha geniş dönüşüm dinamiklerini ele almaktadır.

Türkiye'de tarımsal dönüşüm ve kırsal yaşamın yeniden örgütlenmesi

Türkiye'de kırsal dönüşüm, özellikle 1980 sonrası devlet destekli kalkınmacı tarım politikalarından piyasa merkezli bir rejime geçişle karakterize olmaktadır. 2000'li yıllarda hızlanan neoliberal yeniden yapılanma süreciyle birlikte küçük üreticiler piyasa dalgalanmalarına, borçlanmaya ve gelir güvencesizliğine daha açık hale gelmiş; kırsal yaşam giderek daha yoğun biçimde metalaşan ilişkiler etrafında örgütlenmiştir (Aydın 2010; Keyder ve Yenil 2011; Öztürk, 2012). Bu dönüşümün önemli dönüm noktalarından biri olan Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP), tarımsal desteklerin üretimden çok kayıtlı arazi varlığına bağlanmasını sağlayarak üreticilerin piyasa ilişkileriyle bütünleşmesini hızlandırmıştır. Çiftçi Kayıt Sistemi'nin oluşturulması, kadastro çalışmalarının yaygınlaşması ve tarımsal desteklerin formel mülkiyet ilişkilerine bağlanması, kırsal alanlarda mülkiyet, kredi ve piyasa ilişkilerini yeniden şekillendirmiştir (Aydın, 2010; Fırat ve Genç, 2023). Bunun yanı sıra tarımsal desteklerin azalması, girdi maliyetlerinin yükselmesi ve müşterek alanların daralması, kırsal haneleri kredi ve borç ilişkilerine daha bağımlı hale getirmiştir (Koç, 2014: 190). Enerji, madencilik ve altyapı yatırımlarıyla birlikte mera, su ve orman gibi ortak kullanım alanlarının

metalaşması da bu dönüşümü derinleştirmiştir (Erensü, 2018; Erensü ve Madra, 2020). Böylece kırsal dönüşüm yaşamı sürdürmenin maddi koşullarını da yeniden şekillendiren bir süreç haline gelmiştir.

Kırsal dönüşümün önemli sonuçlarından biri kadın emeğinin yeniden örgütlenmesidir. Erkeklerin tarım dışı sektörlere yönelmesi ve göç etmesiyle birlikte kadınlar hem tarımsal üretimin sürekliliğini sağlamakta hem de bakım emeği ve gündelik yeniden üretim faaliyetlerini üstlenmektedir (Him ve Hoşgör, 2017; Pattnaik vd., 2018, Ulukan ve Ulukan, 2022). Bu nedenle neoliberal dönüşüm, kadın emeğini tarımdan bütünüyle dışlayan bir süreçten çok, ücretli ve ücretsiz emek biçimlerini iç içe geçirerek kadın emeğini yeniden örgütleyen bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu genel dönüşüm dinamikleri, farklı yerelliklerde farklı yeniden üretim örüntüleri yaratmaktadır. Çalışmanın yürütüldüğü Ayvacık kırsalı da bu süreçlerin etkilerinin açık biçimde gözlemlenebildiği alanlardan biridir.

Araştırma Sahaları: Gülpınar ve Yukarıköy

Araştırma, Çanakkale'nin Ayvacık⁴ ilçesine bağlı Gülpınar ve Yukarıköy köylerinde yürütülmüştür. Birbirine yaklaşık on kilometre uzaklıkta bulunan iki köy, Tuzla Ovası çevresinde yer almakta ve son yıllarda tarımın metalaşması, enerji yatırımları, borç ilişkilerinin yaygınlaşması gibi benzer süreçlere maruz kalmaktadır. Bununla birlikte bu süreçler iki köyde farklı geçim stratejileri, farklı emek örüntüleri ve yeniden üretim biçimleri ortaya çıkarmaktadır.

Bu farklılaşmanın önemli kaynaklarından biri iki köyün tarihsel gelişim seyirleridir. Gülpınar, geçmişte belde statüsüne sahip olmuş, bölgesel merkez işlevi üstlenmiş ve turizmle daha erken ilişki kurmuş bir yerleşimdir. Assos, Babakale gibi turistik yerlere oldukça yakındır. Köyün içerisinde yer alan Apollon Smintheus ören yeri de köyü turistik bir yer haline getirmektedir. Buna karşılık Yukarıköy, yerleşik yaşama geçişin görece geç gerçekleştiği, konar-göçer geleneklerini 1950'li yıllara kadar sürdüren, bir Yörük köyüdür (Kahraman vd., 2012). Köyün dikkat çekici özelliklerinden biri, bölgedeki birçok kırsal yerleşimin aksine nüfusunun korunması ve genç nüfusun büyük ölçüde köyde yaşamaya devam etmesidir (Kahraman vd., 2012; Uyar ve Saka, 2023).⁵

İki köy arasında farklılaşmayı şekillendiren unsurlardan biri Tuzla Ovası'nda tarımsal üretimin geçirdiği değişimdir. Ova yaklaşık 30 kilometrelik bir alana yayılmaktadır ve Tuzla Çayı çevresindeki sulama ağlarıyla bölgedeki tarımsal üretimin merkezlerinden biri haline gelmiştir (Kanbur Yılmaz ve Dikmen, 2022). Tuzla Ovası'nın sulanması ve bölgenin su ihtiyacının karşılanması amacıyla inşa edilen Ayva-

4. Ayvacık, Çanakkale'nin güneybatı ucunda, Kaz Dağları'nın eteklerinde yer almaktadır. İlçe kent merkezine 70 kilometre uzaklıktadır. İlçeye bağlı 64 köy ve 2 belde bulunmaktadır (Ayvacık Belediyesi, 2026). 2023 TÜİK verilerine göre sırasıyla 1232 ve 715 nüfusa sahip Gülpınar ve Yukarıköy köyleri ilçenin nüfus açısından en büyük iki köyüdür. Gülpınar'ın Ayvacık ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 43 kilometre, Yukarıköy'ün ise yaklaşık 30 kilometredir. Birbirine yaklaşık 10 kilometre uzaklıkta bulunan iki köy, Tuzla Ovası çevresinde yer almaktadır.

5. Gülpınar'dan farklı olarak köyde okullaşma oranı çok düşüktür. Köyde bir ilkokul bulunmaktadır, ortaokula giden çocuklar Gülpınar'a gitmektedir.

cık Barajı, özellikle Yukarıköy'de emek kullanım biçimlerini dönüştüren bir dönüm noktasıdır. Baraj 2007-2008 yıllarında (Yukarıköy, görüşme notları, 2023) açılmış ve böylelikle sebze üretimi yoğunlaşmış ve üretim yılın bütün bir bölümüne (yılın 11 ayına) yayılmıştır. Meraların daralması ile hayvancılık ve halıcılığın önemini yitirmesiyle birlikte köyde geçim giderek ücretli tarım işçiliği, ortakçılık ve kiralama ilişkilerine dayanmaya başlamıştır. Fasulye başta olmak üzere emek yoğun ürünlerin üretimi süreklilik sağlayan ve deneyime dayalı bir emek gücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle kadın emegi Yukarıköy'de hane gelirine katkı sağlamanın ötesinde, tarımsal üretimin sürekliliğini mümkün kılan temel kaynaklardan biri haline gelmiştir (Uyar ve Saka, 2023). Özellikle Yukarıköy, Tuzla Ovası'ndaki tarımsal üretime emek sağlayan bir köy haline gelmiştir. Böylece köyde gündelik yaşam giderek üretim zamanına bağımlı hale gelen emek yoğun bir biçime bürünmüştür.

Gülpınar'da ise kırsal dönüşüm farklı bir doğrultuda ilerlemektedir. Zeytin üretimi önemini korumakla birlikte, turizm faaliyetleri, küçük ölçekli hizmet sektörü ve gayrimenkul gelirleri köy ekonomisinde giderek daha belirleyici hale gelmektedir. Nüfusun yaşlanması ve gençlerin köy dışına yönelmesiyle birlikte gündelik yaşamın sürdürülmesinde yaşlı kadınların emegi merkezi bir rol üstlenmektedir. Yemek hazırlama, temizlik, torun bakımı ve pansiyonculuk faaliyetleri büyük ölçüde kadınların görünmeyen ve çoğu zaman metalaşmamış emegi aracılığıyla sürdürülmektedir. Böylece Gülpınar'da toplumsal yeniden üretim, tarımsal ücretli emekten çok bakım ilişkileri, kuşaklar arası dayanışma ve hizmet faaliyetleri etrafında örgütlenmektedir.

İki köyde gözlemlenen bir diğer farklılık toprak mülkiyeti yapısıdır. Gülpınar'da kadastro çalışmaları 1970'li yıllarda gerçekleştirilmiş, özellikle sahil bölgelerinde kadınlar belirli ölçülerde toprak sahibi olabilmıştır (Gülpınar, görüşme notları, 2019). Buna karşılık, Yukarıköy'de kadastro çalışmaları 2000'li yıllarda, TRUP sonrasında başlamış; kadınların toprak sahipliği ise yok denecek kadar azdır.

Yukarıköy'de toplumsal yeniden üretim koşullarını dönüştüren kırılmalardan biri 2017 depremi sonrasında yürütülen yeniden yerleşim sürecidir. 2017 Ayvacı depreminde en çok zarar gören köylerden biri Yukarıköy diğeri Gülpınar'dır.⁶ Gülpınar'da hasar gören konutlar büyük ölçüde mevcut yerleşim alanları içerisinde yeniden inşa edilirken, Yukarıköy'de kalıcı konutlar daha önce hayvanların kullandığı sulak alanların ve mera arazilerinin bulunduğu bölgede toplu olarak inşa edilmiştir. Bu yalnızca konut alanlarının yer değiştirmesi anlamına gelmemiş, köyün mekânsal örgütlenmesini ve geçim faaliyetlerinin yürütüldüğü alanları da dönüştürmüştür. Yukarıköy'de köylülerin aktardığına göre geçmişte

6. Ayvacı depremi Yukarıköy'ün fiziksel ve toplumsal dokusunda kalıcı izler bırakmıştır (Uyar ve Saka, 2023). Depremde can kaybı olmamış ancak depremle köydeki taş yığma yapıların yaklaşık yüzde 69'u ağır hasar almıştır (Parsa ve Kuruşçu, 2019) Toplam 126 kalıcı konut (Onaran, 2022) daha sonra tamamlanmış olsa da, acil barınma amacıyla sağlanan konteynerler, ekonomik olarak dezavantajlı bazı sakinler tarafından 2023 Kahramanmaraş depremlerinin ardından kaldırılincaya kadar yaşam alanı olarak kullanılmaya devam etmiştir (Uyar ve Saka, 2023). Günümüzde kalıcı konutları çoğunlukla yeni evli çiftler kullanmaktadır (Uyar ve Saka, 2023).

hayvanlar mera alanlarından ve sulak alanlardan yararlanabilirken, günümüzde hayvancılık giderek satın alınan yemlere bağımlı hale gelmiştir. Bir katılımcının ifadesiyle “inci mallar keseden yiyor” (Ağustos 2023, Yukarıköy; Uyar ve Saka, 2023) Benzer biçimde başka katılımcılar hayvanların artık “hazır yemle” beslendiğini belirtmektedir (Ağustos 2023, Yukarıköy). Hayvancılığın giderek daha fazla yem maliyetlerine bağımlı hale gelmesi, köyde geçim stratejilerinin dönüşümünü hızlandırmıştır. Günümüzde hayvanlar için köye yaklaşık yarım saat uzaklıkta yapay bir gölet bulunsun da hayvancılığın gerilemesi nedeniyle bu alan köylüler tarafından artık nadiren kullanılmaktadır (Uyar ve Saka, 2023).

Son yıllarda Tuzla Ovası ve çevresi jeotermal enerji projelerinin yoğunlaştığı bölgelerden biri haline gelmiştir.⁷ Yukarıköy’de ortak kullanım alanlarına kurulan JES, hayvancılığın sürdürülmesini zorlaştırarak ücretli tarım işçiliğini daha önemli bir gelir kaynağı haline getirmiştir. Gülpınar’da ise enerji projelerine yönelik itirazlar daha görünür ve kolektif biçimlerde ortaya çıkmıştır. Kadınların öncülüğünde gelişen JES karşıtı mücadeleler, yalnızca çevresel etkiler ya da tarımsal üretimin geleceğiyle ilgili kaygılardan kaynaklanmamaktadır. Bu mücadeleler aynı zamanda su kaynaklarının, zeytinliklerin ve gündelik yaşamı mümkün kılan toplumsal ilişkilerin savunusu olarak şekillenmiştir. Başka bir ifadeyle, enerji projeleri iki köyde de toplumsal yeniden üretim koşullarını etkilemekte; ancak Yukarıköy’de bu etki daha çok geçim stratejilerinin dönüşümü üzerinden görünür olurken, Gülpınar’da yaşam alanlarının ve bakım ilişkilerinin korunmasına yönelik kolektif pratikler üzerinden ortaya çıkmaktadır.⁸

Özetle, TRUP sonrasında hızlanan kadastro çalışmaları, enerji projeleri ve borç ilişkilerinin yaygınlaşması her iki köyde de gözlemlenebilen dönüşüm süreçleridir. Ancak bu süreçler iki köyde aynı sonuçları üretmemiştir. Katz’ın (2001a; 2001b) vurguladığı gibi sermaye, yatırımlar ve üretim süreçleri giderek daha hareketli hale gelirken, toplumsal yeniden üretim belirli yerelliklere, mülkiyet ilişkilerine ve gündelik yaşam pratiklerine gömülü kalmayı sürdürmektedir. Bu nedenle benzer yapısal dönüşümler farklı yerelliklerde farklı toplumsal yeniden üretim biçimleri yaratabilmektedir. Yukarıköy’de kadastro çalışmalarının tarımsal desteklerin çözülmesi, kırsal borçluluğun derinleşmesi ve enerji yatırımlarının yaygınlaşmasıyla aynı döneme denk gelmesi; kadınların mülkiyete erişiminin sınırlı kalması ve ortak kullanım alanlarının daralması, ücretli tarım emeğine dayalı geçim stratejilerini güçlendirmiştir. Buna karşılık Gülpınar’da mülkiyet yapısının daha erken dönemde şekillenmesi, turizm faaliyetlerinin yaygınlaşması ve arazi değerlerinin yükselmesi, yaşlı kadın emeğine dayanan bakım ilişkileri ile küçük ölçekli hizmet faaliyetlerinin daha belirgin olduğu farklı bir toplumsal yeniden üretim örüntüsünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

7. Kanbur Yılmaz ve Dikmen’in (2022) belirttiği üzere, 2022 itibarıyla bölgede faaliyette olan dört adet JES projesi bulunmaktadır

8. Gülpınar’da JES karşıtı mücadele için bkz. (Uyar ve Saka, 2024).

Yöntem

Bu çalışma, Elif Uyar ile 2019-2023 yılları arasında Ayvacık kırsalında yürüt-tüğümüz daha geniş kapsamlı saha araştırmalarına dayanmaktadır. Gülpınar ve Yukarıköy'de farklı dönemlerde gerçekleştirilen saha ziyaretleri, köylerdeki dö-nüşüm süreçlerinin zamansal süreklilik içinde izlenmesine imkân sağlamıştır.

Saha çalışması kapsamında Gülpınar köyünde 2019-2022 yılları arasında 60 yaş üstü 12 kadınla derinlemesine görüşme tekniğine dayalı olarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 3-4 saat sürmüş, katılımcıların izniyle ses kay-dına alınmış ve dökümleri yapılmıştır. Araştırmamanın ikinci sahası Yukarıköy'de de benzer biçimde derinlemesine görüşmeler planlanmıştır. Ancak kadınların yılın büyük bölümüne yayılan yoğun tarımsal çalışma temposu nedeniyle saha çalışması yeniden planlanmış; çalışmanın verileri, gündelik yaşama eşlik eden daha uzun süreli katılımcı gözlemler, gündelik karşılaşmalar ve düğünler, çe-yiz sergileri, verandalar, ilçe merkezindeki üretici pazarı gibi ortak alanlardaki etkileşimler aracılığıyla derlenmiştir. Ayrıca köyde dört derinlemesine görüşme yapılmış, temel veri toplama aracı olarak alan notlarından yararlanılmıştır.

İki köyde veri derleme süreçlerinin farklılaşması yalnızca araştırma tasarımı-na ilişkin metodolojik bir tercih olarak değerlendirilmemelidir. Aksine bu du-rum, araştırmamanın odağında yer alan farklı toplumsal yeniden üretim biçimle-rinin saha çalışmasını da etkilemesinin sonucudur. Gülpınar'da yaşlı kadınların gündelik yaşamları, hayat hikayelerine odaklanan uzun görüşmeler yapmamızı olanaklı kılarken, Yukarıköy'de kadınların tarımsal üretim ve bakım faaliyetleri arasında bölünen yoğun çalışma temposu gündelik yaşama eşlik eden daha es-nek veri toplama tekniklerini bir arada kullanmamıza yol açmıştır. Bu nedenle iki köyde kullanılan veri toplama teknikleri arasındaki farklılık, araştırmamanın sınırlı-lığından çok, iki köydeki farklı toplumsal yeniden üretim örüntülerinin metodo-lojik düzeyde de görünür hale gelmesi olarak değerlendirilmelidir.

Görüşmelerde ve saha gözlemlerinde hane geçimi, tarımsal üretim, ücretli emek, bakım ilişkileri, borçlanma, mülkiyet, yaşlılık ve köy yaşamındaki dönüşüm temaları üzerinde durulmuştur. Elde edilen veriler tematik analiz yoluyla de-ğerlendirilmiş; kadın emeğinin farklı biçimleri, bakım ilişkilerinin aldığı biçimler, geçim stratejilerindeki dönüşüm analiz edilmiştir.

Bulgular

Yaşam Alanı Olarak Köyün Dönüşümü

Gülpınar'da yaşlı kadınların anlatılarında köy, yalnızca yaşanan bir coğrafi alan değil; emek verilmiş, dönüştürülmüş ve gündelik tekrarlar aracılığıyla ku-rulmuş bir yaşam çevresi olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların anlatıları, ev ile dışarı, üretim ile bakım, insan ile hayvan arasındaki sınırların keskin biçim-de ayrılmadığı bir gündelik hayat örgütlenmesine işaret etmektedir. Şaziye Ha-

nım'ın⁹ anlatısı bu ilişkinin yoğunlaştığı örneklerden biridir:

Bak oğlaklarım bakıyorum. Apartman dairesini ne yapacağım ben. Herkesin yeri var: oğlakların ayrı, kuzuların ayrı, tavukların ayrı, koyunların ayrı (...) Akşam inanır mısın bu kadar yerde hepsi başımı sarıyorlar (...) o kadar tatlılar (...) 50 günde kuzu kesiliyor, 40 günde oğlak kesiliyor ya. 40 gün ömür mü? (Gülpınar, 2019, görüşme notları)

Şaziye Hanım'ın ifadesinde hayvanlar gündelik yaşamın ve bakım ilişkilerinin içindeki canlılar olarak yer almaktadır. Ev ise hayvanların, bahçenin, bakımın ve emeğin iç içe geçtiği bir yaşam çevresi olarak tarif edilmektedir (Uyar ve Saka, 2024). Bu nedenle "40 gün ömür mü?" sorusu hayvanların kısa yaşamına yönelik bir üzüntü değil, yaşamın piyasa zamanına göre hızlandırılmasına yönelik bir itiraz olarak da okunabilir. Üretim döngüsünün hızlanması karşısında Şaziye Hanım'ın anlatısı, yaşamın farklı bir ritmini¹⁰ savunmaktadır.

Yine Gülpınar'da görüştüğümüz Hatice Hanım'ın anlatısında da köy, geçmiş kuşakların emeklerinin ve gündelik uğraşların birikimi olarak ortaya çıkmaktadır (Uyar ve Saka, 2024). Köyün "yeşertilmesini" anlatırken su taşıma, ağaç dikme ve ortak emek süreçlerinden söz etmektedir:

Bu köyümüzün içinde yeşillik yoktu kızım bizim. Bu erikler, narlar, cevizler yoktu. Suyumuz yoktu. Şurada kuyular vardı, bu kuyulardan taşırdık biz suyu (...) Sular geldi ondan sonra yeşerttik köyümüzü (Gülpınar, 2019, görüşme notları).

Bu anlatılarda yer, gündelik emek aracılığıyla dönüştürülen ve anlam kazanan bir yaşam alanıdır. Kadınların anlatılarında ağaçlar, hayvanlar, bahçeler ve su kaynakları geçmiş yaşam deneyimlerinin taşıyıcıları haline gelmektedir. Bu nedenle Gülpınar'da yaşanan dönüşüm ekonomik faaliyetlerin değişmesinin yanı sıra, yaşam ritimlerinin dönüşmesi olarak da deneyimlenmektedir. Şaziye Hanım'ın apartmanlaşmaya yönelik rahatsızlığı da bu bağlam içinde anlam kazanmaktadır. Onun anlatısında "gelişme", yeni binaların yükselmesiyle değil, yaşamın sürdürülebilirliğiyle ilişkilidir (Uyar ve Saka, 2024).

Yukarıköy'de ise köy ile üretim alanı arasındaki ayrım daha belirgindir. Sulama olanaklarının gelişmesiyle birlikte Tuzla Ovası bölgenin en önemli sebze üretim alanlarından biri haline gelmiş; domates, fasulye gibi birçok ürün Çanakkale'nin yanı sıra Türkiye'nin farklı bölgelerindeki pazarlara gönderilmeye başlamıştır. Bu süreçte üretimin merkezi giderek ovaya kayarken, köy ile üretim alanı arasındaki ayrışma belirginleşmiştir. Geçmişte üretim faaliyetleri büyük ölçüde köy çev-

9. Çalışma boyunca katılımcılarımızın anonimliği için müstear isim kullanılmıştır.

10. Burada ritim kavramı, gündelik yaşamın emek, bakım ve geçim faaliyetleri etrafında örgütlenme biçimini ifade etmektedir. Bu anlamda ritim, sermaye birikiminin dayattığı üretim zamanları ile yaşamın bakım, mevsimsel döngü ve gündelik yeniden üretim gereksinimlerinden kaynaklanan zaman anlayışı arasındaki gerilimleri görünür kılmaya yardımcı olmaktadır.

resinde (hayvancılık, halı dokuma) yürütülürken, günümüzde köy giderek emek gücünün yeniden üretildiği, ova ise ücretli çalışmanın baskın olduğu bir mekân haline gelmiştir. Bir katılımcının ifadesiyle köy artık “otel gibi” sabah çıkıp akşam dönülen bir yere dönüşmüştür (Uyar ve Saka, 2023). Bu ifade köyün işlevinin değişmesini anlatmaktadır. Köy gündüzleri büyük ölçüde yaşlıların ve hastaların kaldığı bir mekân haline gelirken, kadınlar günün önemli bir bölümünü Tuzla Ovası’ndaki üretim alanlarında geçirmektedir. Bu durum, çocuk ve yaşlı bakımının nasıl örgütlendiği sorusunu gündeme getirmektedir. Kadınların ücretli tarım emeğine yoğun katılımı bakım sorumluluklarını ortadan kaldırmamakta, bakım faaliyetleri farklı kuşaklar ve hane üyeleri arasında yeniden dağıtılmaktadır. Bir katılımcı, kadınların çalışmaya gitmesi durumunda çocukların ne yaptığını sorduğumuzda, “dadalar (çocuklar) ayakları üzerinde durduğundan itibaren bizle çalışır” yanıtını vermiştir (Kasım 2023, Yukarıköy). Bu ifade, çocukların yalnızca bakımın nesnesi olarak değil, erken yaşlardan itibaren emek süreçlerinin parçası olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Benzer biçimde yaşlıların bakımına ilişkin soruya verilen yanıtlar da bakım faaliyetlerinin büyük ölçüde kadınlar tarafından üstlenilmeye devam ettiğini göstermektedir.

Görüşmeler, bu durumun köyde yakın dönemli bir dönüşüm olarak algılandığını göstermektedir. Bir katılımcının ifadesiyle geçmişte “erkekler devamlı koyun güder, kadınlar halı dokur”ken (Kasım 2023, Yukarıköy) günümüzde halı dokuma ovadaki işlerin olmadığı bir aylık süreye sığdırılan bir faaliyet haline gelmiştir (Uyar ve Saka, 2023). Nitekim köyde tarlaya gitmek “işe gitmek” olarak ifade edilmekte, hayvanlarla ilgilenmek, halı dokumak “hayvan gütmek” “haliya oturmak” olarak adlandırılmaktadır. Bu dilsel ayırım dahi ücretli tarım emeğinin gündelik yaşam içerisindeki merkezi konumuna işaret etmektedir (Uyar ve Saka, 2023).

Bu nedenle iki köy arasındaki farklılık yalnızca ekonomik faaliyetlerin niteliğinde değildir. Gülpınar’da köy bakım ilişkilerinin, kuşaklar arası dayanışmanın ve gündelik yaşamın merkezinde yer almaya devam ederken, Yukarıköy’de köy giderek emek gücünün yeniden üretildiği ve ertesi gün yeniden çalışmak üzere dönülen bir yaşam alanı niteliği kazanmaktadır. Bir başka ifadeyle, Gülpınar’da yaşam alanı üretim ilişkilerini çevreleyen bir merkez olarak varlığını sürdürürken, Yukarıköy’de uzun saatler süren ücretli-ücretsiz çalışmanın ardından dönülen yer haline gelmiştir.

Borç, Gelecek ve Yaşamı Sürdürmenin Maliyeti

Gülpınar ve Yukarıköy’de gündelik yaşam giderek daha fazla nakit akışına bağlı hale gelmektedir. Katılımcılar geçmiş ile bugün arasındaki farkı çoğu zaman ev kurmanın, çocuk evlendirmenin, hayvancılık yapmanın yani gündelik yaşamı sürdürmenin maliyetleri üzerinden tarif etmektedir. Bu anlatılarda dikkat çeken nokta, geçmişte hane emeği, müşterekler ve tarımsal üretim aracılığıyla karşılanabilen birçok ihtiyacın günümüzde giderek daha fazla nakit gelir, ücretli

emek ve borçla karşılanmaya başlamasıdır.

Yukarıköy'de yaşayan Sultan Hanım bu dönüşümü şu sözlerle anlatmaktadır:

Eskiden nasıldı? Az çocuk yaptık, ikişer ev yaptık, tarlalarla, koyunla, halıyla ödedik... Önceden bizim evlerin arsası parayla satılmıyordu. Pandemi oldu ya (...) Kıymete bindi. (Kasım 2023, Yukarıköy)

Bu anlatı yaşamın yeniden üretimi için gerekli kaynakların dönüşümüne işaret etmektedir. Sultan Hanım'ın karşılaştığı, geçmişteki ve bugünkü gelir düzeylerinden ziyade bir hanenin kurulması ve sürdürülmesi için gerekli olan kaynakların niteliğidir. Çok da uzak olmayan bir geçmişte hayvancılık, tarımsal üretim, halıcılık ve müşterek kullanım alanları aracılığıyla karşılanabilen birçok ihtiyaç günümüzde giderek daha fazla piyasa ilişkileri aracılığıyla karşılanmaktadır. Özellikle pandemi sonrasında hızlanan gayrimenkul talebiyle birlikte toprağın kullanım değerinden çok değişim değerinin öne çıkması, kırsal yaşamın maliyetlerini artıran yeni bir unsurdur.

Benzer bir dönüşüm başka bir katılımcının anlatısında da görülmektedir:

Arsa parası vermezdik. İstedikimiz yere yapardık evi. Duvarcıya duvar ördürürdük. O kadar. Çamaşır makinası, buzdolabı, ütü yoktu... Eskiden duvarı yaptıırıp çulu serip, gelini koyuyorlardı. Şimdi süpürmesi bile cereyanla. (Kasım 2023, Yukarıköy).

Bu ifade yaşam standartlarına ilişkin nostaljik bir özleminden çok, yaşamı sürdürmenin maliyetindeki artışa işaret etmektedir. Adkins ve Dever'in (2016) belirttiği gibi finansallaşma yalnızca kredi kullanımının yaygınlaşması anlamına gelmez, gündelik ihtiyaçların daha fazla ödeme, fatura ve finansal yükümlülükler aracılığıyla örgütlenmesi anlamına gelir. Elektrik, beyaz eşya, iletişim hizmetleri, eğitim ve konut giderleri yaşamın olağan unsurları haline gelirken, bu ihtiyaçların karşılanması için gerekli nakit gelir ve borç da toplumsal yeniden üretimin temel koşullarından biri haline gelmektedir.

Yukarıköy'de borç, gündelik yaşamın olağan bir parçasıdır. Özellikle oğulların evlendirilmesi, yeni bir ev yapılması ya da düşük masrafları gibi hanelerin sürekliği açısından önemli görülen olaylar, giderek daha fazla borçlanmayı gerektirmektedir. Görüşmeler sırasında tarla işlerinden elde edilen gelirin gündelik ihtiyaçları karşılamaya yettiği, ancak yeni bir hane kurmanın ya da çocukların geleceğine ilişkin harcamaların çoğu zaman kredi ya da borç olmadan mümkün olmadığı sıkça vurgulanmıştır (Uyar ve Saka, 2023). Deprem sonrasında TOKİ tarafından inşa edilen konutlarda yaşayan genç çiftler açısından bu durum daha da belirgindir. Geçmişte aile emeği, köy içi dayanışma ilişkileri ve görece düşük maliyetli yapılaşma pratikleriyle gerçekleştirilebilen konut yapımı, günümüzde kredi ödemeleri ve düzenli nakdi gelir gerektiren bir sürece dönüşmüştür. Bu nedenle borç hanelerin

yeniden üretiminin olağan koşullarından biri haline gelmektedir.

Gülpınar'da ise borçlanma farklı bir ekonomik dönüşüm içinde ortaya çıkmaktadır. Burada borç, çoğu zaman gündelik ihtiyaçların karşılanmasından çok, hizmet sektörüne bağlı yatırımlarla ilişkilidir. Pansiyonculuk için oda eklemek, evi yenilemek ya da küçük işletmeler açmak gibi girişimler borçlanmayı beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle borç, kırsal alanın turizm ve hizmet ekonomisine eklenmesinin de önemli araçlarından biridir.

Bununla birlikte deprem sonrasında yürütülen yeniden inşa süreçleri, borçlanmanın yaşam alanlarının yeniden kurulmasının da bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Örneğin Hatice Hanım, depremde zarar gören evinin yeniden yapılabilmesi için kredi çekmek zorunda kaldığını, bu süreçte kira giderlerini karşılayabilmek amacıyla zeytinliğinin bir kısmını sattığını belirtmektedir (Ekim 2022, Gülpınar). Bu örnek, kriz dönemlerinde mülkiyetin yalnızca bir üretim aracı değil, aynı zamanda borçlanma baskılarını hafifletmeye yarayan önemli bir güvence işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Gülpınar'da kadınların belirli ölçülerde toprak mülkiyetine sahip olmaları, kriz anlarında satılabilen ya da teminat olarak kullanılabilen bir kaynak yaratmaktadır. Yukarıköy'de kadınların mülkiyete erişiminin oldukça sınırlı olduğu düşünüldüğünde, borç ve mülkiyet ilişkilerinin toplumsal cinsiyete göre farklı biçimlerde örgütlendiği görülmektedir. Yukarıköy'de kadınların mülkiyete erişimi yerel toplumsal cinsiyet normları tarafından da yeniden üretilmektedir. Köy muhtarı, kız çocuklarının mülk sahibi olup olmadığını sorduğumuzda bunu şu sözlerle açıklamıştır: "Onlar emanettir, verilmez. Kocaya giderler, onların tarlası varsa o kızlarındır da." Bu ifade, toprağın aile içinde erkekler üzerinden aktarılan bir kaynak olarak görülmeye devam ettiğini ve kız çocuklarının gelecekte başka bir haneye ait olacak kişiler olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Böylece mülkiyet ilişkileri, toplumsal yeniden üretimin cinsiyetlendirilmiş örgütlenmesinin önemli bir bileşeni haline gelmektedir.

Özetle, iki köyde de yaşamı sürdürmenin maliyeti artmakta, haneler giderek daha fazla nakit gelire ve borç ilişkilerine bağımlı hale gelmektedir. Ancak bu süreç her iki köyde aynı biçimde yaşanmamaktadır. Yukarıköy'de ücretli tarım emeği ve borç ilişkileri yeni hanelerin kurulmasının ve geleceğin güvence altına alınmasının temel araçları haline gelirken, Gülpınar'da turizm, gayrimenkul piyasası ve mülkiyete erişim daha belirleyici bir rol oynamaktadır. Buna rağmen her iki köyde de toplumsal yeniden üretimin sürdürülebilmesi, farklı biçimlerde de olsa kadın emeğinin sürekliliğine dayanmaya devam etmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Ayvacık'ın Gülpınar ve Yukarıköy köylerinde kırsal dönüşümün emek, bakım ve gündelik yaşam üzerindeki etkilerini toplumsal yeniden üretim perspektifiyle incelemiştir. Bulgular, tarımın metalaşması, müşterek alanların

daralması, enerji yatırımları, finansallaşma ve borç ilişkilerinin yaygınlaşması gibi benzer yapısal süreçlerin her iki köyde de etkili olduğunu göstermektedir. Ancak bu süreçler iki köyde aynı sonuçları üretmemektedir. Çalışma, kırsal dönüşümün tek yönlü ve homojen bir süreçten ziyade, benzer yapısal baskıların farklı yerelliklerde farklı toplumsal yeniden üretim biçimleri yarattığı bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu farklılaşma özellikle kadın emeğinin örgütlenişinde görünür hale gelmektedir. Yukarıköy'de mera alanlarının daralması, hayvancılığın çözülmesi, tarımsal üretimin yoğunlaşması kadınların Tuzla Ovası'ndaki tarımsal üretimin temel işgücü haline gelmesine yol açmıştır. Kadınlar yalnızca hanelerin yeniden üretimini değil, bölgesel gıda üretiminin sürekliliğini de mümkün kılan temel emek kaynağı haline gelmiştir. Buna karşılık Gülpınar'da turizmin gelişmesi, nüfusun yaşlanması ve kırsal alanın giderek rekreasyonel kullanımlara açılmasıyla birlikte kadın emeği daha çok bakım faaliyetleri, pansiyonculuk, yemek hazırlama, temizlik ve kuşaklar arası destek ilişkileri etrafında yoğunlaşmaktadır. Her iki köyde de kadın emeği merkezi önemini korumakta; ancak bu emek farklı toplumsal yeniden üretim biçimleri içerisinde farklı biçimlerde kullanılmaktadır.

Bu bulgu, toplumsal yeniden üretim literatüründe sıklıkla vurgulanan bakım emeği tartışmalarına kırsal alan açısından yeni bir boyut eklemektedir. Çalışma, kadın emeğinin hanelerin yeniden üretimi, tarımsal üretimin sürdürülmesi ve yerel gıda sistemlerinin devamlılığı açısından merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle Yukarıköy örneği, gıda üretiminin sürekliliğinin büyük ölçüde kadınların ücretli ve ücretsiz emeklerinin iç içe geçtiği bir emek rejimine dayandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, bakım ile üretim arasındaki ilişkinin karşılıklı olarak birbirini kuran süreçler olarak düşünülmesi gerektiğini göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, finansallaşma ve borç ilişkilerinin kırsal yaşamın örgütlenmesinde giderek daha merkezi hale gelmesidir. Gerek yeni konutların inşası gerek evlilik süreçleri gerekse gündelik yaşamın sürdürülmesi için gerekli altyapı ve tüketim kalemleri, haneleri giderek daha fazla kredi ve borç ilişkilerine bağımlı hale getirmektedir. Bu açıdan borç yalnızca ekonomik bir yük değil, geleceğe ilişkin beklentileri, emek kullanım biçimlerini ve gündelik yaşamın zaman örgütlenmesini şekillendiren bir toplumsal ilişki olarak işlemektedir. Adkins ve Dever'in (2016) işaret ettiği gibi, geleceğin giderek bugünden borç ilişkileri aracılığıyla örgütlenmesi, kırsal toplumsal yeniden üretimin önemli unsurlarından biri haline gelmektedir.

Çalışma aynı zamanda Katz'ın (2001a; 2001b) topografya yaklaşımının kırsal dönüşümü anlamak açısından sunduğu olanakları da göstermektedir. Gülpınar ve Yukarıköy örnekleri, küresel ve ulusal ölçekteki benzer dönüşümlerin yerel düzeyde farklı gündelik yaşam ritimleri ürettiğini ortaya koymaktadır. Üretim

süreçleri giderek daha hareketli hale gelirken, toplumsal yeniden üretim belirli yerelliklere, bakım ağlarına ve gündelik yaşam pratiklerine bağlı kalmayı sürdürmektedir. Bu nedenle kırsal dönüşüm ekonomik faaliyetlerdeki değişimin yanı sıra, yaşamın nerede, kim tarafından ve hangi emek biçimleriyle sürdürüldüğü soruları üzerinden de değerlendirilmelidir.

Gülpınar ve Yukarıköy karşılaştırması, toplumsal yeniden üretim krizinin kırsal mekânda tek biçimde ortaya çıkmadığını göstermektedir. Metalaşma, finansallaşma, müştereklerin çözülmesi ve çevresel dönüşüm gibi benzer yapısal süreçler, yerel mülkiyet ilişkileri, demografik yapı, kadınların mülkiyete erişimi ve geçmiş geçim biçimlerinin temel özelliklerine göre farklı toplumsal yeniden üretim biçimleri yaratabilmektedir. Bu bulgu, kırsal dönüşümün etkilerini açıklayabilmek için ypiyasa entegrasyonunun hangi tarihsel ve toplumsal koşullar altında gerçekleştiğine de bakılması gerektiğini gösterir.

Son olarak bulgular, kırsal mekânın geleceğine ilişkin daha geniş bir soruyu gündeme getirmektedir. Gülpınar ve Yukarıköy örnekleri, kırsal dönüşümün yalnızca tarımın gerilemesi ya da piyasa ilişkilerinin yaygınlaşması olarak kavranamayacağını göstermektedir. Gülpınar'da turizm, emeklilik, nüfus göçü ve nüfusun yaşlanmasıyla birlikte gündelik yaşamın odağı bakım faaliyetlerine, aile destek ilişkilerine ve hizmet sektörüne kayarken; Yukarıköy'de köy giderek, sakinlerinin geçimini köy dışındaki üretim alanlarında gerçekleştirdiği bir barınma alanına dönüşmektedir. Kadınların günün büyük bölümünü Tuzla Ovası'ndaki tarımsal üretimde geçirmesi, üretim ile yeniden üretim arasındaki mekânsal ayrışmayı daha görünür hale getirmektedir. Bu karşılaştırma, kırsal dönüşümün üretim, yeniden üretim, topluluk ve mekân arasındaki ilişkileri nasıl yeniden örgütlediğinin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Barınma mekânlarının daha geniş emek coğrafyalarına nasıl bağlandığını ve bu bağların toplumsal cinsiyete dayalı emek ilişkileri aracılığıyla nasıl kurulduğunu incelemek, günümüz kapitalizmi altında toplumsal yeniden üretimin eşitsiz ve mekânsal olarak farklılaşan biçimlerini anlamak açısından önemli bir araştırma alanı sunmaktadır.

Kaynakça

- Adkins, L. ve Dever, M. (2016) "The Financialisation of Social Reproduction: Domestic Labour and Promissory Value." Adkins, L. ve M. Dever (der.), *The Post-Fordist Sexual Contract: Working and Living in Contingency*, London: McMillan, 129-147.
- Araghi, F. (2009) "Accumulation by Displacement: Global Enclosures, Food Crisis, and the Ecological Contradictions of Capitalism", *Review*, 32,1, 113-146.
- Aydın, Z. (2010) "Neo-liberal Transformation of Turkish Agriculture", *Journal of Agrarian Change*, 10,2, 149-187. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0366.2009.00241.x>.
- Ayvacak Belediyesi (2026) <https://www.canakkaleayvacik.bel.tr/Ayvacak/IlceTanitim>. Erişim Tarihi: 01.06.2026.
- Bernstein, H. (2000) "The Peasantry in Global Capitalism: Who, Where And Why?" Panitch L. ve C. Leys (der.), *Socialist Register 2001: Working Classes, Global Realities*, London: Merlin Press, 25-51.
- Caffentzis, C. G. (2015) "Everyday Life in the Shadow of the Debt Economy", Schraube, E. ve C. Højholt (der.), *Psychology and the conduct of everyday life*, Routledge, 176-191.
- Çiğerci Ulukan, N. ve Ulukan, U. (2022) "Doğu Karadeniz Tarımında Kadın: Hanehalkı Anketlerinin Söyle(Me) Dikleri", *Fiscaeconomia*, 6,2, 726-742. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1102482>.
- Çelik, C. (2023) "The Social Reproduction of Natural Resource Extraction and Gendered Labour Regimes in Rural Turkey", *Journal of Agrarian Change*, 24,3. <https://doi.org/10.1111/joac.12535>.
- Ecevit, M. (1994) "Tarımda Kadının Toplumsal Konumu: Bazı Kavramsal İlişkiler", *Amme İdaresi Dergisi*, 27,2, 89-96.
- Erensü, S. (2018) "Powering Neoliberalization: Energy and Politics in the Making of a New Turkey", *Energy Research & Social Science*, 41, 148-157. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.04.037>.
- Erensü, S., ve Madra, Y. M. (2020) "Neoliberal Politics in Turkey", Özbudun G. (der.), *The Oxford Handbook of Turkish Politics*, 159-186.
- Ertürk, Y. (1998) "Kırsal Türkiye'de Cemaat, Gelenek ve Değişme Eğilimleri", *Türkiye'de Tarımsal Yapı ve İstihdam*. Ankara: DİE, 95-122.
- Federici, S. (2014) "From Commoning to Debt: Financialization, Microcredit, and the Changing Architecture of Capital Accumulation", *South Atlantic Quarterly*, 113,2, 231-244. <https://doi.org/10.1215/00382876-2643585>.
- Fırat, B. Ö. ve Genç, F. (2023) "Giriş: Mülkiyete Geri Dönmek", Özden Fırat B. ve F. Genç (der.), *Mülkiyet ve Müşterekler: Türkiye'de Mülkiyetin İnşası, İcrası ve İhlali*, Metis Yayınları, 11-43.
- Gill, S., & Bakker, I. (der). (2003). *Power, production and social reproduction: Human in/security in the global political economy*. Springer.
- Him, M. S., ve Hoşgör, A. G. (2017) "Feminisation of Rural Work and Young Women's Dis/empowerment" *Kadın/Woman 2000*, 18,1, 1-22. <https://doi.org/10.33831/jws.v18i1.260>.
- Jenkins, K. (2017) "Women Anti-mining Activists' Narratives of Everyday Resistance in the Andes: Staying Put and Carrying on in Peru and Ecuador", *Gender, Place & Culture*, 24, 10, 1441-1459. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2017.1387102>.
- Kabeer, N. (2016) "Gender Equality, Economic Growth, and Women's Agency: The "Endless Variety" and

- "Monotonous Similarity" of Patriarchal Constraints", *Feminist Economics*, 22,1, 295-321. <https://doi.org/10.1080/13545701.2015.1090009>.
- Kahraman Özözen, S. Çalışkan, V. Arslan, F. ve Bay, A. (2012) "Kültürel Coğrafya Açısından Bir Saha Araştırması: Yukanköy", *Kazdağları III. Ulusal Sempozyum Bildirileri*, 24-26 Mayıs, Balıkesir.
- Kanbur Yılmaz, G., ve Dikmen, Ç. B. (2022) *Kazdağları Bölgesinde Çevre Mücadelesinde Adalet Erişim Önünde Engeller: İnsan Hakları İzleme Raporu*, Çanakkale: Gülpınar Sürdürülebilir Yaşam Derneği.
- Karaçimen, E. Değirmenci, E. ve Çelik, C. (2025) "Gendered Dynamics of Rural Livelihood Diversification: Tea Farmers in the Black Sea Region of Turkey", *Journal of Contemporary Asia*, 1-23. <https://doi.org/10.1080/00472336.2025.2531382>.
- Katz, C. (2001a) "Vagabond Capitalism and the Necessity of Social Reproduction" *Antipode*, 33,4, 709-728. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00207>.
- Katz, C. (2001b) "On the Grounds of Globalization: A Topography for Feminist Political Engagement", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 26,4, 1213-1234.
- Keyder, Ç. ve Yenil, Z. (2011) "Agrarian Change under Globalization", *Journal of Agrarian Change*, 11,1, 60-86. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0366.2010.00294.x>.
- Koç, M., (2014) "Food Banking in Turkey: Conservative Politics in a Neo-Liberal State", G. Riches G. ve T. Silvasti (der.), *First World Hunger Revisited: Food Charity or The Right to Food?* Palgrave Macmillan, 146-159.
- Laslett, B., ve Brenner, J. (1989) "Gender and Social Reproduction: Historical Perspectives". *Annual Review of Sociology*, 381-404.
- Lupo, L. ve Dedeoğlu, S. (2026) "From Home to Farm: Household and Labour Brokerage Practices in Turkey's Commercial Agriculture", *Journal of Rural Studies*, 124. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2026.104134>.
- Mezzadri, A., Newman, S., ve Stevano, S. (2022) "Feminist global political economies", *Review of International Political Economy*, 29,6. <https://doi.org/10.1080/09692290.2021.1957977>.
- Naidu, S. C. ve Ossome, L. (2016) "Social Reproduction and the Agrarian Question of Women's Labour in India", *Agrarian South: Journal of Political Economy*, 5,1, 50-76. <https://doi.org/10.1177/2277976016658737>.
- Onaran, A. (2022) *State-Led Rural Transformation: The Case of Yukanköy* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Öztürk, M. (2012) *Agriculture, Peasantry and Poverty in Turkey in The Neo-Liberal Age*, Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Özügürlü, M. (2011) *Küçük Köylülüğe Sermaye Kaparı*, Ankara: Nota Bene.
- Parsa, A. R. ve Kuruşcu, A. O. (2019) "Situation of Yukanköy's Traditional Stone Masonry Houses", *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5,1, 65-79.
- Pattnaik, I. K., Lahiri-Dutt, K., Lochie, S. ve Pritchard, B. (2018) "The Feminization of Agriculture or the Feminization of Agrarian Distress? Tracking the Trajectory of Women in Agriculture in India", *Journal of the Asia Pacific Economy*, 23, 1, 138-155. <https://doi.org/10.1080/13547860.2017.1394569>.
- Razavi, S. (2003) "Introduction: Agrarian Change, Gender and Land Rights", *The Journal of Agrarian Change*, 3,1, 2-32. <https://doi.org/10.1111/1471-0366.00049>.
- Sajadian, C. (2024) "Reproductive Binds: The Gendered Economy of Debt in a Syrian Refugee Farmworker

Camp", *Journal of Agrarian Change*, 24,3, 1-23. <https://doi.org/10.1111/joac.12577>

Saka, B., Uyar, E. S. (2023) "Irak Kırsalda Kadın Emeği ve Toplumsal Yeniden Üretim: Yukarıköy Üzerine Bir Araştırma" [Şirin Tekeli Araştırma Ödülleri kapsamında hazırlanmış yayımlanmamış araştırma raporu], *Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender)*.

TÜİK. (2023) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/>.

Uyar, E. S., Saka B. (2024) "Jeotermal Elektrik Santraline (JES) Karşı Nöbet ve Cinsiyetlendirilmiş Emek: Çanakkale Gölü'nün'da Bir Yaşam Tarihi Araştırması", *Praksis*, 65, 71-90.